

Краснякова А. О.

науковий співробітник
Інституту соціальної та політичної
психології НАПН України
м. Київ,
akrasnykova@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ЯК ПРОСТІР ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ КІБЕРПОКОЛІННЯ

У статті розглянуто особливості впливу інформаційно- комунікаційного середовища мережі Інтернет та інших соціальних суб'єктів на політичну соціалізацію і становлення політичної суб'єктності української молоді. Наведено результати емпіричного дослідження суб'єктивної оцінки молоддю впливу контенту інтернет-сайтів та соціальних інтернет-мереж на становлення складових політичної суб'єктності молодих громадян країни.

Ключові слова: інтернет-середовище, політична соціалізація, політична суб'єктність, мікро та мезо середовище

В статье рассмотрены особенности влияния информационно-коммуникационной сети Интернет и других социальных субъектов на политическую социализацию становление политической субъектности молодежи. Приведены результаты эмпирического исследования субъективной оценки молодежью влияния контента интернет-сайтов и социальных интернет-сетей на становление составляющих политической субъектности молодых граждан Украины

Ключевые слова: интернет-среда, политическая социализация, политическая субъектность, интернет технологии, микро, мезо среда

Features of influence of the informational and communication internet's surrounding and other social subjects on the political socialization, the formation of the political subjectivity of young people. The results of an empirical study of the subjective evaluation by young people of the influence of the content of Internet sites and social Internet networks on the formation of the components of the political subjectivity of young citizens of Ukraine are given.

Key words: Internet environment, political socialization, political subjectivity, Internet technologies, micro and meso surrounding.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зокрема інтернет-технологій (ІТ), змінює світосприйняття, систему знань і цінностей сучасної людини, надає їй можливість утворювати нові соціальні зв'язки,

розширювати і організовувати простір взаємодії. Соціальна взаємодія суб'єктів в мережі Інтернет інтенсифікується і активізує взаємодію користувачів. У віртуальному просторі утворюється нове комунікативне середовище, в якому відбувається соціалізація, само ідентифікація, самореалізація суб'єкта.

У всесвітній Мережі обсяг інформації постійно збільшується, прискорюються швидкість її розповсюдження та обміну. Сьогодні темпи оновлення знань настільки високі, що за короткий час молодь стає досвідченішою ніж попередні покоління. Розрив у поглядах на економіку, політику, культурні та моральні цінності збільшується і вже не вичерпується традиційними розбіжностями між поглядами «батьків» і «дітей». Інтернет розширює вибір моделей, мотивів поведінки, змінює механізми передачі соціального досвіду. Згідно теорії М. Мід [6], в рамках традиційної постфігуративної культури індустріального та постіндустріального суспільства, передача життєвого досвіду відбувається від старших до молодших поколінь, в рамках кофігуративної культури – може відбуватися ще й від ровесників до ровесників, в інформаційному суспільстві, у рамках префігуративної культури, знання передаються як від старших поколінь молодшим, так і від *молодших до старших поколінь*.

Посилаючись на модель «взаємодії поколінь» М. Мід, Г. У. Солдатова і О. І. Расказова провели серію досліджень цифрової компетентності у різних поколінь інтернет-користувачів. Отримані результати дозволили їм зробити висновок, що передача досвіду від дітей до батьків (префігуративна модель «взаємодії поколінь» М.Мід,) є такою ж розповсюдженою як і передача досвіду від батьків до дітей (при постфігуративній моделі); префігуративна модель, багато в чому, поступається самостійному оволодінню знаннями кіберпоколінням і кофігуративній моделі взаємодії, при якій передача знань здійснюється від ровесників до ровесників. Тож, *комунікація різних поколінь в інтернет-просторі, об'єднує соціальний досвід батьків з інформованістю та обізнаністю нового кіберпокоління, утворюючи комунікативний простір соціалізації суб'єкта* [7].

У контексті нашого дослідження слід звернути увагу, що соціалізація в інтернет-середовищі має певні специфічні відмінності, зокрема:

- соціалізація кіберпокоління відбувається одночасно в реальному соціально-культурному середовищі під впливом традиційних суб'єктів соціалізувального впливу, і в бурхливому, перенасиченому інформацією, глобальному інтернет-просторі;

- Інтернет впливає на людину з дуже раннього віку. ІТ- технології дозволяють непомітно вводити в пам'ять дитини будь-яку інформацію, формувати потреби, інтереси, цінності, світогляд. В процесі інтернет-комунікації, як стверджує В. М. Щербина, відбувається не лише мовна й культурна експансія, але й «програмування певних структур свідомості і підсвідомості» [8];

- інтернетизація життєдіяльності сучасної людини змінює ролі традиційних суб'єктів соціалізації, зокрема політичної. Інтернет, з огляду на його роль у політичних процесах, політичні психологи визначають як «політичний феномен сучасності», «інноваційний агент соціалізувального впливу» [2, с. 20].

На нашу думку, виникнення нового інноваційного агента впливу змінює ролі традиційних суб'єктів, трансформує систему соціальної взаємодії на всіх рівнях соціалізувального впливу – мікро-, мезо- і макросередовища. Це актуалізує вивчення мережі Інтернет як нового агента соціалізації, пошук нових підходів та розробку релевантних методів дослідження.

Мета статті: розглянути особливості впливу інформаційно-комунікаційного середовища мережі Інтернет як та інших соціальних суб'єктів на політичну соціалізацію і становлення політичної суб'єктності української молоді; презентувати результати емпіричного дослідження суб'єктивної оцінки молоддю впливу контенту інтернет-сайтів та соціальних інтернет-мереж на процес політичної соціалізації і становлення складових політичної суб'єктності молодих громадян країни.

Теоретичними засадами нашого дослідження є:

- положення теорії Г. М. Андрєєвої. З її точки зору, процес соціалізацію слід розглядати як *двосторонній процес*. З одного боку, індивід навчається думати і поводитися в соціально припустимий спосіб, засвоює соціальний досвід шляхом входження в соціальне середовище. З іншого, в процесі соціалізації відбувається активне відтворення особою системи соціальних зв'язків за рахунок його активної діяльності, активного включення до соціального середовища [1, с 245];

- визначення політичної соціалізації І. В. Жадан, як процесу засвоєння індивідом політичних поглядів притаманних даному суспільству, цінностей, настанов, знань, переконань, моделей поведінки; процесу спрямування особи на забезпечення свідомої участі в політичному житті суспільства [3];

- концепція «*випереджаючої соціалізації*» Р. Мертона. За Мертоном, прагнення молодшої людини до іншого оточення спричинює відчуження дітей від батьків. Зміна соціального оточення в інформаційному суспільстві прискорює соціалізацію індивіда [5].

Звертаючись до традиційного визначення соціалізації як процесу, що відбувається поступово, від *політичної адаптації* (включення особистості в політичне життя суспільства, інтеграцію в політичну спільноту через закріплення досвіду попередніх поколінь), до *політичної інтеріоризації* (включення політичних норм і цінностей у внутрішній світ людини, формування на цій основі політичних переконань, поглядів), вважаємо необхідним додати: у віртуальному просторі *політична адаптація та інтеріоризації* можуть відбуватися прискореними темпами або синхронно. Інтернет-комунікація пришвидшує процес становлення суб'єктності користувачів. На переконання А. І. Лучинкіної користувачі Інтернету вже є суб'єктами комунікативної взаємодії зі своїми цілями, мотивами, моделями взаємодії (поведінки). Адаптуючись до політичної системи, вони можуть виконувати певні функції.

Водночас, в українському суспільстві процес політичної соціалізації, повний ускладнень. Молода людина знаходиться під впливом цілого ряду

чинників: цілеспрямованих і стихійних впливів з боку навколишнього середовища, внутрішніх механізмів реагування на ці стимули, активності самої людини та її соціального досвіду. Перманентні політичні кризи, високий рівень недовіри владі, довготривалі суперечки між системами цінностей, пригальмовують процес політичної соціалізації молоді, *становлення політичної суб'єктності*. Політичну суб'єктність ми визначаємо як здатність суб'єкта до усвідомленої, відповідальної, надситуативної політичної участі, виконання функцій громадянина держави [4]. На нашу думку, рівень сформованості та розгортання суб'єктності, зокрема політичної, виявляється у здатності і готовності людини приймати рішення щодо політичної участі, відповідальності за свою країну, незалежності власної позиції, свободі відстоювання власної думки, усвідомлення міри впливу на політичні процеси. Враховуючи, що інформамційно-комунікаційне середовище мережі Інтернет впливає на людину через контент інтернет-сайтів, блогів, чатів, соціальних інтернет-мереж, а також, те, що мережа Інтернет об'єднала в собі інтерактивний характер комунікації, гіпермедійну природу і можливість суб'єкт-суб'єктної взаємодії, ми висловили припущення: *в умовах зміни ролі традиційних суб'єктів політичної соціалізації, вплив інтернет-середовища буде зростати.*

З метою визначення суб'єктивної оцінки молоді впливу інтернет-середовища та інших традиційних соціальних суб'єктів, на процес політичної соціалізації молоді, становлення політичної суб'єктності ми провели емпіричне дослідження за допомогою *методу репертуарних решіток*. Респондентам було запропоновано оцінити, в якій мірі діяльність суб'єктів (родини, друзів, викладачів, ЗМІ, громадських організацій, політичних партій, державних інститутів) та інформаційно-комунікаційне середовище мережі Інтернет (контент інтернет-сайтів та соціальних інтернет-мереж), впливають на розвиток їх інтересу до політики, політичні знання, знання основ політичної взаємодії, бажання брати участь у суспільно-політичному житті, відповідальність за свою країну, ініціативність у вирішенні суспільно-значущих проблем, усвідомлення

можливості впливу на перебіг суспільно-політичних процесів, відповідальність за власну політичну поведінку, реальну участь у політичних подіях.

Дослідження розпочато восени 2014 року і проводяться по теперішній час. Протягом 2014-2017 рр. у дослідженні взяли участь 783 особи віком від 18 до 27 років. Всі респонденти є користувачами Інтернету, зареєстровані хоча б в одній із соціальних мереж. Отримані результати дають змогу порівняти впливовість інноваційного агента впливу – мережі Інтернет – з традиційними суб'єктами соціалізувального впливу (див. рис.1), а також простежити динаміку оцінки молоддю впливу інтернет-середовища на складові політичної суб'єктності (рис. 2 - 3). У межах цієї статті проаналізуємо лише результати дослідження 2017 року. Так, у 2017 році молодь оцінює вплив інтернет-комунікації на становлення ознак політичної суб'єктності на рівні впливу неполітичних суб'єктів мікро- та мезосередовища (родини, близьких друзів, викладачів, ЗМІ) і значно вище ніж вплив політичних суб'єктів (політичних партій, державних інститутів). При цьому респонденти вважають, що інтернет-сайти є більш впливовими ніж соціальні інтернет-мережі на інтерес до політики, політичні знання, знання основ політичної взаємодії, ініціативність у вирішенні значущих проблем суспільства, відповідальність за країну, усвідомлення можливості впливу на суспільно-політичні процеси, бажання брати участь у суспільно-політичному житті.

Однаковим респонденти вважають вплив інтернет-сайтів та соціальних мереж на відповідальність за свою поведінку та реальну участь у політичних подіях. Нажаль, але вплив діяльності політичних партій і державних інститутів на становлення ознак політичної суб'єктності випробувані оцінили як найменший. Це дає нам підстави констатувати, що інтернет-середовища є впливовішим агентом політичної соціалізації молоді, ніж політичні партії та їх лідери, державні інститути.

Водночас, аналіз динаміки впливу інтернет-середовища (точніше контенту інтернет-сайтів і соціальних інтернет-мереж), показує, що у 2017 році вплив інтернет-середовища на знання основ політико-правової взаємодії, усвідомлення можливості впливу на політичні процеси за оцінками молоді зменшується. У 2017 році він найнижчий за всі попередні роки. Водночас на відповідальність за власну політичну поведінку вплив інтернет-сайтів та соціальних інтернет-мереж у порівнянні з іншими роками зростає.

Слід також зазначити, що суб'єкти мікро- і мезо- середовища (родина, друзі, ЗМІ, викладачі) з одного боку, поступаються в оцінках впливовості на когнітивну складову становлення політичної суб'єктності, з іншого, залишаються найбільш впливовими на мотиваційну складову, зокрема на бажання брати участь у вирішенні суспільно-політичних проблем, ініціативність відповідальність за країну та власну політичну поведінку. На завершення зазначимо, по-перше, інформаційно-комунікаційне середовище мережі Інтернет поступово змінює систему соціалізувального впливу. По-друге, зміни відбуваються на всіх рівнях – мікро-, мезо- і макросередовища, і по-третє, за суб'єктивними оцінками молодих громадян країни, сучасний інтерактивний Інтернет постає як новий соціальний комунікативний простір політичної соціалізації, сприятливий для знаходження власного політичного «Я».

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г. М. Социальная психология / Г.М. Андреева. – 5-е изд., испр. и доп. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 365 с.
2. Гура В. В. Проблема развития социальной активности молодежи в виртуальном пространстве: «Социально-педагогические проблемы детей и молодежи»: Сборник научных трудов. – Ростов н/Д, 2009. – С. 16–22.
3. Жадан І. В. Політична освіта в сучасній школі: психологічна модель / І.В. Жадан //наук.-метод. посібник / за ред. І. В. Жадан. – К. – 2006. – 190 с.
4. Краснякова А.О. Політична суб'єктність: умови становлення та ознаки розвитку / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної

- психології НАПН України; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л.Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.] – К.: Міленіум, 2014. – Вип. 1 (15). – 408 с. – С. 45-55
5. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура. / Р. Мертон. – М.: АСТ, Хранитель, 2006. – 880 с.
 6. Мид М. Культура и приемственность: исследование конфликта между поколениями // М.Мид Культура и мир детства. – М. : Наука, 1988. – С. 322-361
 7. Солдатова Г. У., Рассказова Е. И. Цифровой разрыв и межпоколенческие отношения родителей и детей // Психологический журнал, 2016. – Том 37. - № 6. – С. 83-93
 8. *Щербина В. М.* Сітьова кіберкомунікація як соціальний феномен / В. М. Щербина // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 1. – С. 109–116.

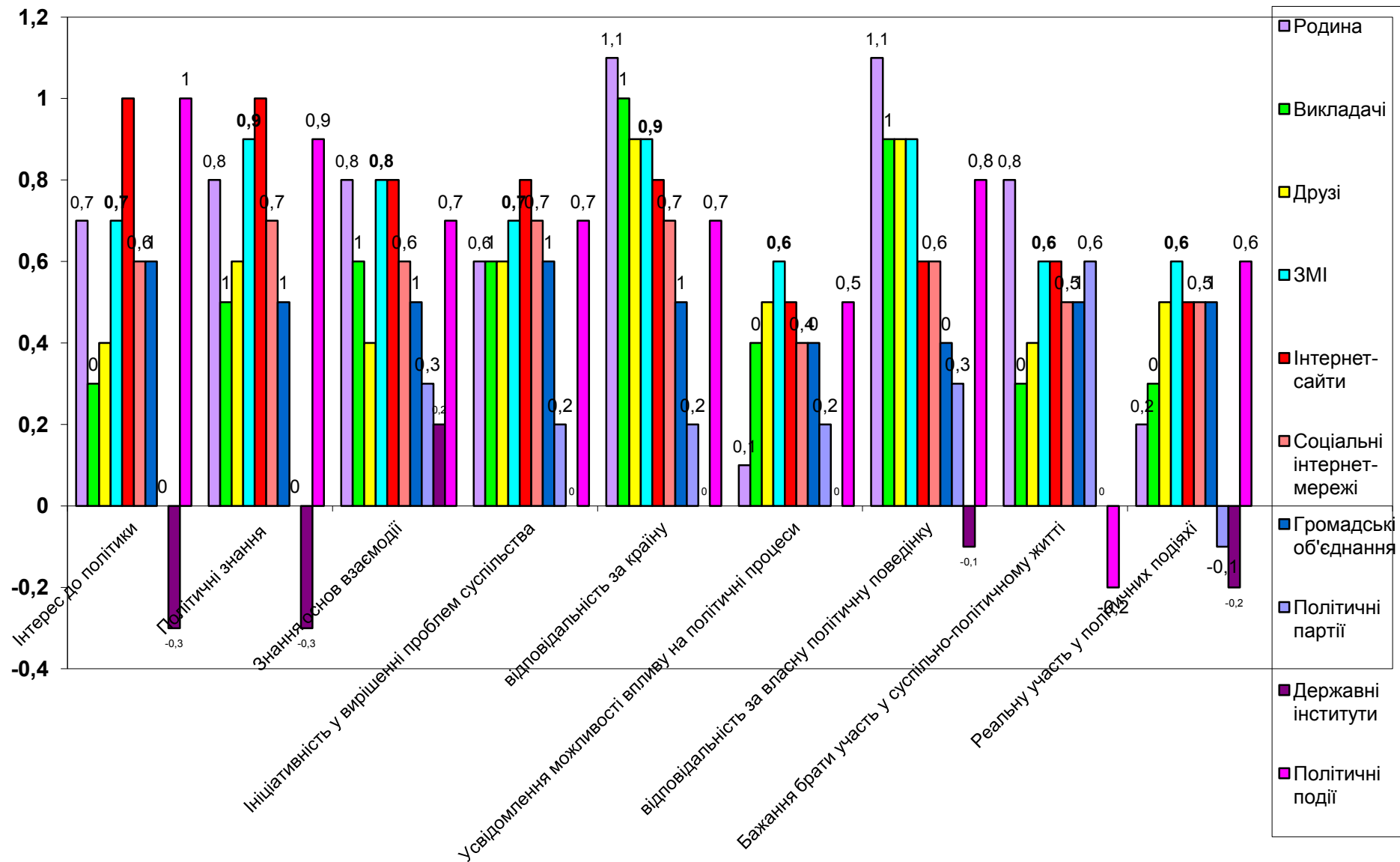

Рисунок 1. Середні значення оцінки молоддю впливу соціальних суб'єктів на складові політичної суб'єктності 2017 р. (n=276)

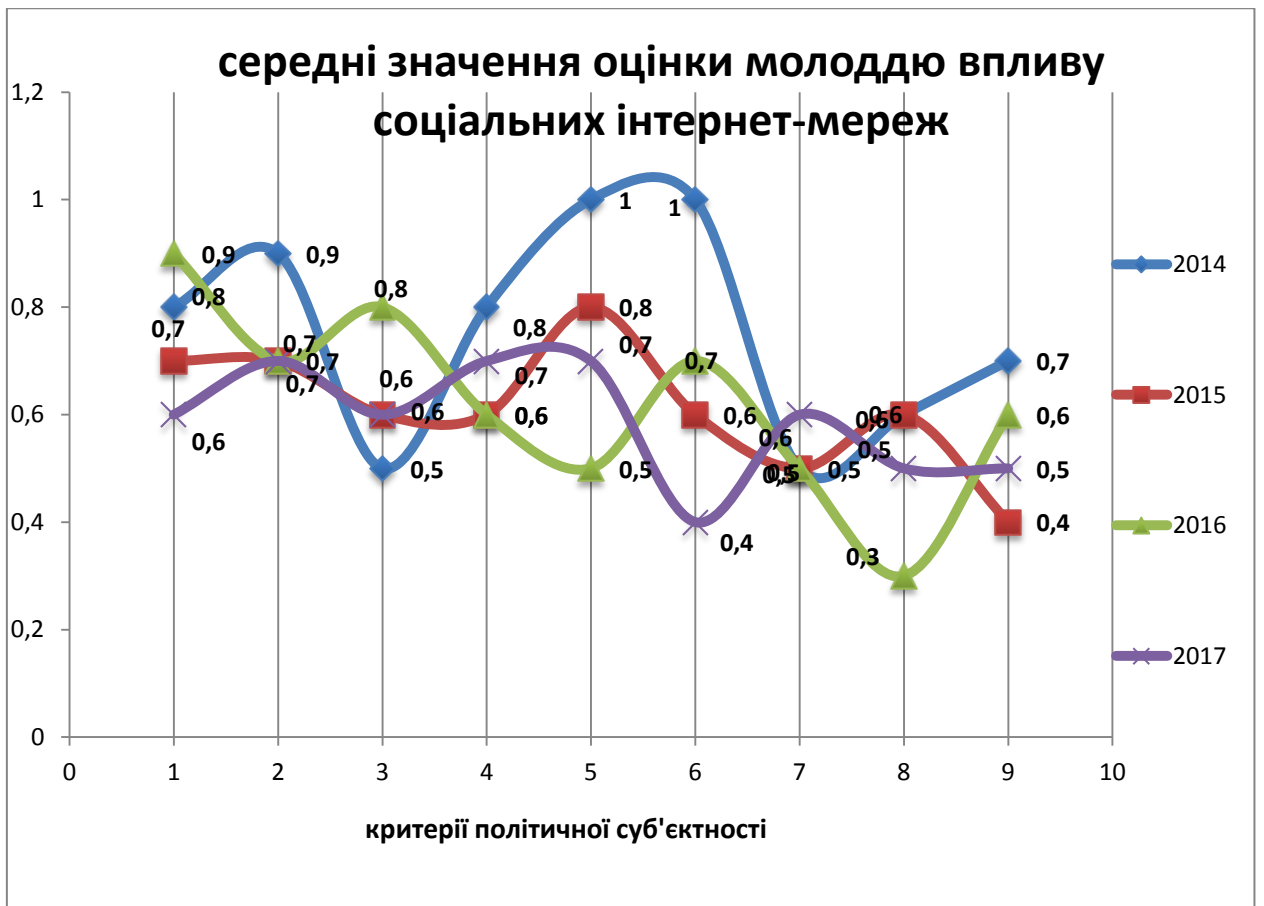

Рисунок 2. Оцінка молоддю впливу соціальних інтернет-мереж (2014-2017 рр.)

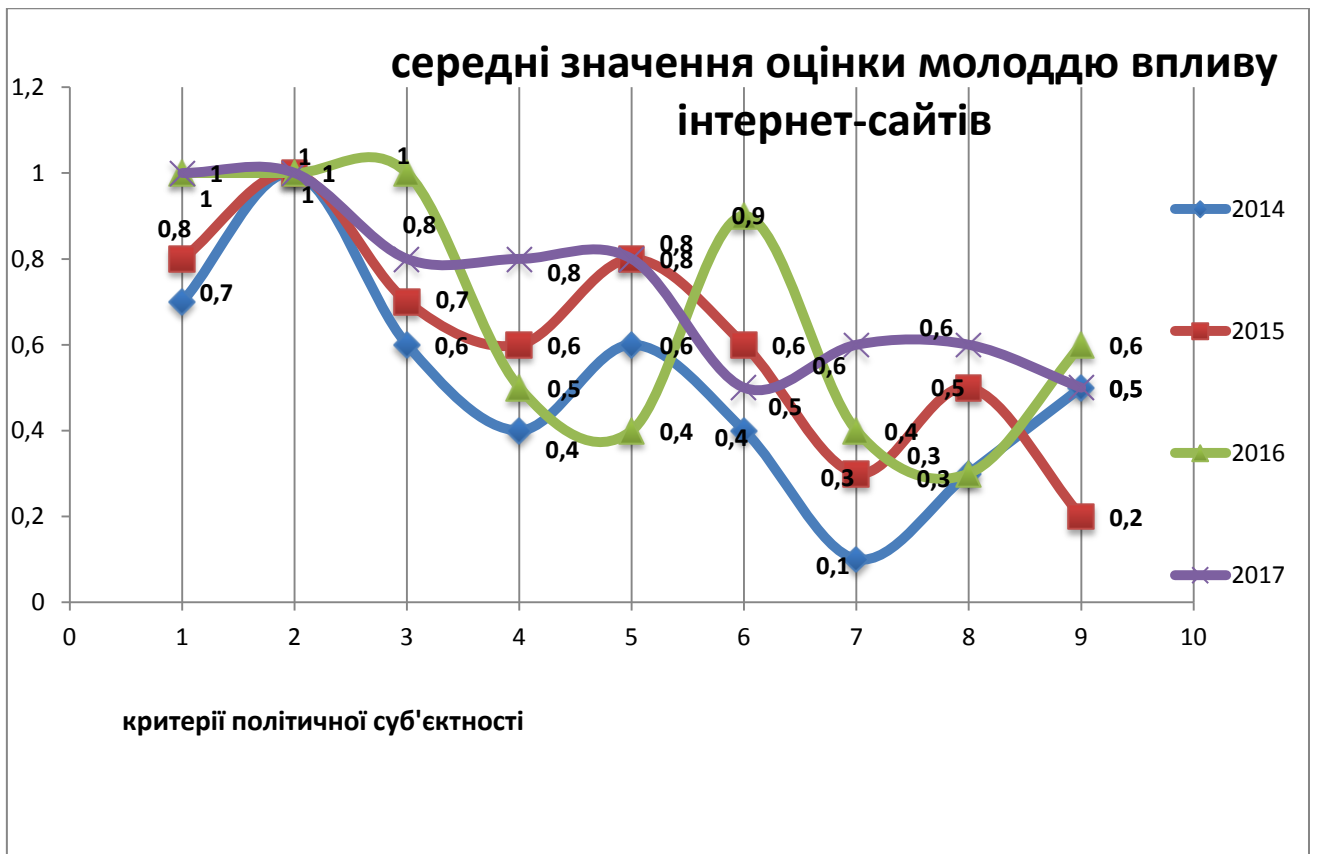

Рисунок 3. Оцінка молоддю впливу інтернет-сайтів (2014-2017 рр.)